

Többszörösen tápláló rizzsel az alultápláltság ellen

Peter Rüegg

Az ETH (*Eidgenössische Technische Hochschule, Zürich*) kutatói olyan új rizsfajtát fejlesztettek ki, amelynek a magja nemcsak több vasat és cinket tartalmaz, hanem béta-karotint, az A-vitamin előanyagát is termeli. Ez segíthetne legyőzni a mikrotápanyag-hiányt, amelyet rejtett éhségnek is neveznek, és amely igen gyakori a fejlődő országokban.

Az üvegházban látható új rizsvonal a jövőben három létfontosságú mikrotápanyaggal tudja ellátni a rizzsel táplálkozókat

(Kép: ETH Zürich/*Navreet Bhullar* ajándéka)

Majdnem minden második embernek a rizs a fő tápláléka, a fő kalóriaforrása. Egy tál rizs elveri az éhséget, ám nem vagy alig tartalmazza a létfontosságú mikrotápanyagokat. Ezért különösen Ázsiában és Afrikában a népesség nagy csoportjai alultápláltak: nem jutnak elegendő vashoz, cinkhez és A-vitaminhoz, hogy egészségesek maradhassanak. A vas-hiány vérszegénységet okoz, késlelteti az agy fejlődését és növeli a halálozások számát a nők és gyermekek körében. Az A-vitaminhiány gyermekeknél vaktságot okoz és meggyengíti az immunrendszert, ami gyakran fertőző betegségekhez vezet, kanyaróhoz, hasmenéshez vagy maláriához.

Aranyrizs az A-vitaminhiány ellen

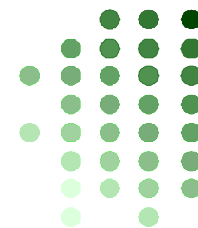
Az alultápláltság legyőzéséhez ETH kutatók egy csoportja *Ingo Potrykus* vezetésével már sok évvel ezelőtt kifejlesztett egy új rizsfajtát, amely 2000-ben „aranyrizs” néven vált ismertté. Ez volt az egyik első genetikailag módosított rizsfajta, amelyben a kutatók elérték, hogy a rizsszem endospermiumában béta-karotint, az A-vitamin prekursora termelődjön. Az aranyrizst később feljavították, és ma számos országban használják nemesítő programokban, elsősorban Délkelet-Ázsiában. Az egyéb mikrotápanyag-hiányok leküzdésére *Gruissem* professzor Növényi Biotechnológiai Laboratóriumának (ETH, Zürich) kutatói és más országok tudósai is kifejlesztettek magasabb vastartalmú gabonaszemeket termő rizs- és búzafajtákat.

Az összes új transzgenikus rizsfajtának van azonban egy közös tulajdonsága: mindegyik csak egyetlen mikrotápanyagot képes pótolni. A mai napig meg nem valósult álom maradt több mikrotápanyagnak egyetlen rizsnövényben való összekombinálása.

Az első többszörösen tápláló rizs

Navreet Bhullar, az ETH Növényi Biotechnológiai Laboratóriumának vezető kutatója most jelentette be, hogy csoportjával sikeresen előállítottak egy többszörösen tápláló rizsvonalat. Eredményeiket nemrég közzölték a *Scientific Reports* folyóiratban.

A kutató és PhD hallgatója, *Simrat Pal Singh* sikeres genetikai módosítást hajtott végre rizsnövényeken, amelynek eredményeképp azok nem csak elegendő mennyiségű vasat és cinket tartalmaznak, hanem endospermiumuk a normális fajtákéhoz képest jelentős mennyiségű béta-karotint is termel.

„Eredményeink bizonyítják, hogy lehetséges egyetlen rizsnövényben kombinálni több létfontosságú mikro-tápanyag – vas, cink és béta-karotin – termelését” – magyarázta *Bhullar*.

A siker titka az volt, hogy a tudósok először egy génkazettát készítettek, amely a mikro-tápanyagok előállításához, illetve biztosításához szükséges négy gént tartalmazták, és ezt, mint egyetlen genetikai ló-

kuszt ültették be a rizs genomjába. Ez azzal az előnnyel jár, hogy a vas-, a cink- és a béta-karotin szintje keresztezések útján egyidejűleg növelhető, amikor különböző országokban a helyi fajtákba kívánják bevinni az új tulajdonságokat. Egyébként a rizsfajtákat egyenként kellene keresztezni a mikro-tápanyag-ellátásért felelős géneket hordozó vonalakkal.

Bhullar és PhD hallgatója több éven át dolgozott, hogy az elgondolás helyességét ezekkel a kísérletekkel igazolja. Bár a többszörösen tápláló rizsvonalak magvaiban magasabb a béta-karotintartalom, mint az eredeti japonica rizsfajta magvaiban, az egyes vonalak béta-karotinszintje különböző, és egyes vonalaké csak tizede az Aranyrizs-2 (az aranyrizs feljavított verziója) béta-karotinszintjének. „Ha azonban a jelenleg fogyasztott fehér rizs 70%-át a többszörösen tápláló fajtával helyettesíténék, ez már jelentősen javítaná az A-vitaminellátást, amellet, hogy vassal és cinkkel is gazdagítaná az étrendet” - hangsúlyozta a kutató.

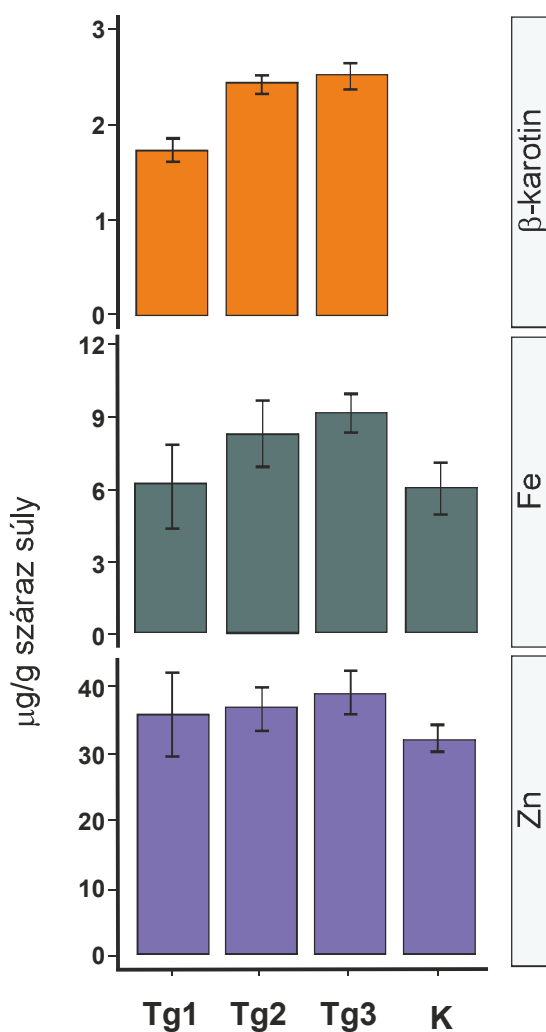
A többszörösen tápláló rizsfajta üvegházi kipróbálása

Az új, többszörösen tápláló rizsvonalak egyelőre még kipróbálás alatt állnak. Eddig a növényeket üvegházban nevelték, és elemezték mikro-tápanyag-összetételüket. „Tovább kívánjuk javítani a vonalakat” – nyilatkozta *Bhullar*. A növényeket korlátozott szabadföldi kísérletekben fogják tovább vizsgálni, annak eldöntésére, hogy a többszörösen tápláló tulajdonság, valamint a növények agronómiai tulajdonságai ugyanolyan erőteljesek-e szabadföldi körülmények között, mint az üvegházban.

Bhullar reméli, hogy az új rizsnövények szabadföldi vizsgálatára jövő évben sor kerülhet. Azt azonban még nem tudja, mikor kerülhetnek termesztésbe a gazdálkodók földjén. „Valószínűleg öt év is eltelik, mire a többszörösen tápláló rizs bevezethető lesz a rejtett éhség elleni küzdelemben” - mondta a kutató.

Hivatkozás

Singh SP, Grussem W, Bhullar NK. Single genetic locus improvement of iron, zinc and β -carotene content in rice grains. *Scientific Reports*, published online 31 July 2017. DOI:10.1038/s41598-017-07198-5

A rizsszemek β -karotin-, vas- és cinktartalmának növelése a nikotinamin-szintáz-, ferritin-, karotindeszaturáz- és fitoénszintázgének beépítésével.
S.P. Singh *et al.* (2017) *Scientific Reports*
2. ábrája alapján